

İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ ve BEYLİKLERİ

İHTİYAÇ

- Türkler ile Araplar arasındaki ilk çarpışmalar Hz. Osman döneminde başlamıştır.
- İslamiyet'in Türkler arasında yayılması Abbasiler döneminde başlamıştır.
- Batı Türkistan'da kurulan Karahanlı Devleti'nin ilk hükümdarı Bilge Kül Kadir Han'dır.
- Karahanlı Devleti boylar federasyonu şeklinde örgütlenmiştir.
- Karahanlı Devleti Satuk Buğra Han döneminde Müslüman olmuştur.
- Doğu Karahanlıları Karahitaylar, Batı Karahanlıları Harzemşahlar yıkılmıştır.
- Karahanlılar resmi dil olarak Türkçe'yi kullanmışlardır. Türk tarihinin ilk düzenli posta örgütünü kurmuşlardır. Türk-İslam kültür ve mimarisinin temelini atmışlardır. İlk kez burslu eğitim sistemini başlatmışlardır. Bimarhane denilen hastaneler kurmuşlardır.
- Gazneli Devleti Afganistan'ın Gazne şehrinde Alp Tigin tarafından kurulmuştur.
- Gazneli Devleti'nin en parlak dönemi Gazneli Mahmut dönemidir. Bu dönemde Hindistan'a 17 sefer düzenlenerek burada İslamiyet'in yayılması sağlanmıştır.
- Gaznelilerde bilim dili Arapça, edebiyat dili Farsça, saray dili ise Türkçe olmuştur.
- Firdevsi'nin Sultan Mahmut için yazdığı Şehname adlı eser Gazneliler dönemine aittir.
- **Dandanakan Savaşı** ile Büyük Selçuklu Devleti resmen kurulmuştur. - **Gazneliler**
- Tuğrul Bey Abbasi halifesini Fatimilere ve Bizans'a karşı koruması sebebiyle "doğunun ve batının sultanı" ünvanını almıştır. Bu sayede İslam dünyasının siyasi liderliği Türklere geçmiştir.
- Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın, komutanlarına fethedecekleri toprakları vadetmesinin temelinde, Anadolu'nun fethini ve Türkleşme sürecini hızlandırma fikri yatmaktadır.
- Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah döneminde; devlet imparatorluk özelliğine sahip olmuştur. Bu dönemde Süleyman Şah İznik'i alarak Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurmuştur. Sultan Melikşah adına Celali takvimi(takvim-i meliki) hazırlanmıştır.
- Büyük Selçuklular Sultan Sencer döneminde Karahitaylarla yapılan **Katvan Savaşı**'ndan sonra yıkılma sürecine girmiştir.
- Büyük Selçuklu Devleti'nde resmi dil Farsça'dır. İktisadi sistemi uygulanmış ve atabeylikler oluşturulmuştur.
- Mısır'da kurulan ilk Türk-İslam devleti **Tolunoğullarıdır**. Kurucusu Tolunoğlu Ahmet'tir. Maristan denilen hastaneler kurmuşlardır. **Abbasiler** tarafından yıkılmışlardır.
- Kutsal topraklara hakim olan ilk Türk-İslam devleti **İhşidiler**(Akşitler)'dir.
- Memlûkler **Ayn-ı Calut** savaşı ile Moğollar'ın batıya ilerleyişini durdurmuşlardır.
- Memlûkler'de her emire sultan olabilme hakkı verilmiştir.
- Memlûkler Osmanlılar ile Yavuz Sultan Selim zamanında yapılan Marcidabık ve Ridaniye savaşları ile yıkılmışlardır.
- Harzemşahlar, Anadolu Selçuklu Devleti ile yapılan **Yassıçemen Savaşı** ile yıkılmışlardır.
- **Babürler** Hindistan'da İslamiyet'in yerleşmesini sağlamışlardır.
- Gazneliler ve Harzemşahlar kuruldukları yerin adını almışlardır.
- **Altın-Orda** Devleti İslamiyet'i kabul eden ilk **Türk-Moğol** devletidir. Karadeniz'in kuzeyinde kurulmuştur. **Rusların** güçlenmesini ve birlik kurmasını engellemiştir. Timur tarafından yıkılmıştır.
- **İlhanlılar** Cengizhan'ın torunu Hülagu tarafından İran'da kurulmuştur. **Kösedağ Savaşı**nda **Anadolu Selçuklularını** yenmişlerdir. **Abbasi** Devleti'ni yıkılmışlardır.
- **Çağatay Hanlığı**, Cengiz Han'ın oğlu Çağatay tarafından Türkistan'da kurulmuştur.
- **Kubilay Hanlığı** Cengiz Han'ın torunu Kubilay tarafından Pekin'de kurulduğu için Türkleşmemiştir. İslamiyet'i benimsemeyen tek Moğol devletidir.
- Marco Polo yaklaşık 20 yıl Kubilay Han'ın hizmetinde çalışmıştır.
- Timur İmparatorluğu Timur tarafından Çağatay Devleti'nin toprakları üzerinde kurulmuştur. Sultan Hüseyin Baykara ve **Ali Şir Nevai** bu dönemde yaşamıştır. **Uluğ Bey**'in Semerkant'ta açtığı medresede **Ali Kuşçu** önemli araştırmalar yapmıştır.
- Gazneli ve Selçuklularda hükümdarlığın halife tarafından tasdik olunması kuralı işlenmiştir.
- Hükümdarların çocuk yaşta olması durumunda devleti idare yetkisi naiblere bırakılmıştır.
- Büyük Selçuklu Devletinde önemli devlet meselelerinin görüşüldüğü kurula Divan-ı Saltanat denmiş, bu kurulun başkanlığını da Sahib-i Divan-ı Devlet adında büyük vezir yapmıştır.
- Hükümdarlık ünvanları; Hakan, han, bey, ilig, buğra, nasr, kara, kadir, melik, sultan, şahinşah, padişah, sultan-ı azam, sultanül alem.
- Hükümdarlık sembolleri; otağ-ı hümayun, sancak, davlu(nevbet), tuğra, arma, unvan, giysi(hilat), taht, asa, çetr(saltanat şemsiyesi), tuğ, sikke, hutbe okutmak, kılıç kuşanmak(halifeden).
- Şihne: eyalet ve vilayetlerdeki askeri ve idari yönetici.
- Amil: Vilayetlerin vergisini toplamakla sorumlu kişi.
- Muhtesip: Ticari hayatı düzenler ve belediye işlerini yürütür.
- Amid: vilayetlerde yönetimden sorumlu sivil görevli.
- Büyük Selçuklu Devleti'nde alt divanlar:
 - ✓ Divan-ı İstifa: Mali işlere bakar. Başkanı müstevfi.
 - ✓ Divan-ı Arz: Ordunun ihtiyaçlarını karşılar ve askeri işlerden sorumludur. Başkanı Arz'ül Ceyş ve Emir-i Arz.
 - ✓ Divan-ı İnşa(Tuğra Divanı): Ferman, berat gibi iş ve dış yazışmalardan sorumlu. Başkanı tuğrai.
 - ✓ Divan-ı İşraf: Askeri ve hukuk işleri dışındaki işlerden sorumludur. İdari ve mali konularda denetim yapar. Başkanı müşrif.
 - ✓ Divan-ı Mezalim: Ağır suçların görüldüğü başkanlığını sultanın yaptığı yüksek mahkeme.
 - ✓ Niyabet-i Saltanat: Hükümdar başkentte olmadığı zaman başkanlığını naipin yaptığı devlet işlerinin görüldüğü divan.
- Kadıların sorumlusuna Kadı'ul Kudat denirdi.
- Şeri hukukun temelini İslam kuralları oluşturmuştur.
- Kadılar divan üyelerini ve veziri tutuklama ve yargılama yetkisine sahipti.

- Örfi davalara Emir-i Dad bakardı.
- Selçuklularda Kad-ı leşker adlı görevli askeri davalara bakardı.
- Karahanlı ordusu saray muhafızları, hassa ordusu ve eyalet askerlerinden oluşmaktaydı. Çoğunluğu Türk'tür.
- Gazne ordusu gulam askerleri, eyalet askerleri ve ücretli askerlerden oluşurdu.
- Gulam sistemi, savaşlarda esir alınan ve halktan toplanan çocukların gulamhane adı verilen merkezlerde askerlik, yönetim ve protokol kuralları ile ilgili eğitim almaları usulü. Bu usul Büyük Selçuklular, Eyyubiler, Memlükler ve Osmanlı olmak üzere bir çok Türk-İslam devletinde kullanılmıştır.
- Tolunoğlu ve İhşidiler ordusu Kıpçak Türklerinden oluşmaktaydı.
- Harzemşah ordusu ikta askerleri, hassa ordusu ve valilerin ordusunda oluşmaktaydı.
- Selçuklu Ordusu:
 - ✓ Merkez Ordusu
 - Gulam Ordusu: Sultana bağlı ve maaşlı askerler.
 - Hassa Ordusu: Sultana bağlı atlı askerler. Maaş almazlardı. Bunun yerine ikta adı verilen arazi tahsis edilirdi. Milliyet ve dinlerine bakılmazdı.
 - ✓ Eyalet Ordusu
 - Şehzade-Melik Askerleri
 - Sipahiyanlar(İkta askerleri): İkda alan kişilerin yetiştirdiği atlı askerlerdir.
 - Türkmenler: Uç bölgelere yerleştirilerek güvenlik sağlanırdı. Bu sayede yerleşik hayata geçmeleri de sağlanmıştı.
 - Bağlı devletler ve Beyliklerin Askerleri
- Kaşgar, Buhara ve Semerkant Karahanlılar tarafından kurulmuş ve ticaretin önemli olduğu şehirlerdir.
- Gazneliler İpek ve Baharat Yolunu denetimi altına almışlardır.
- Fütüvvet: Esnafların kendi arasındaki dini ve iktisadi teşkilatlanma.
- Selçukluların gelir kaynakları; öşür, haraç, cizye vergisi, iltizam sistemi ile toplanan vergiler, ganimet gelirleri, bağlı ve komşu devletlerden gelen hediye ve yıllıklar.
- Toprak Yönetimi: feodal yapının oluşmasını engellemek için toprak devletin malı sayılmıştır.
 - ✓ Has Arazi: Hükümdara verilir.
 - ✓ İkta Arazi: Meliklere, emirlere ve komutanlara verilmiştir.
 - ✓ Mülk Arazi
 - ✓ Vakıf Arazi
 - ✓ Haraci Arazi: Gayrimüslimlerin elindeki topraklar.
- Dil ve Edebiyat: Genellikle edebiyat dili Farsça, bilim dili Arapça, halkın kullandığı dil ise Türkçe olmuştur.
 - ✓ Karahanlılar: Saray ve orduda Türkçe, edebiyat ve bilimde Arapça ve Farsça kullanılmıştır. Yazı dili olarak Uygur Türkçesini kullanmışlardır.
 - Divan-ü Lügat-it Türk: Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılmıştır. İlk Türkçe ansiklopedik özelliğini taşır. İlk Türk dünyası haritası bu eserde yer almaktadır. Arap alfabesiyle yazılmıştır. Yazılış amacı Araplara Türkçe'yi öğretmektir.
 - Kutadgu Bilig: Yusuf Has Hacıp tarafından yazılmıştır. Siyasetname özelliği taşır ve devlet adamlarına öğütler verir. Yazarı bilinen ilk Türk-İslam eseridir. Mutluluk veren bilgi anlamındadır.
 - Atabet'ül Hakayık: edip Ahmet Yükeki tarafından yazılmıştır. Uygur alfabesi ile yazılmıştır. Gerçeklerin eşiği anlamındadır.
 - Divan-ı Hikmet: Hoca Ahmet Yesevi tarafından yazılan Türk tasavvuf edebiyatının ilk örneğidir.
 - ✓ Gazneliler: Edebiyat dili olarak Farsça, bilim dili olarak Arapça kullanılmıştır. Orduda ve sarayda Türkçe kullanılmıştır. Firdevsi'nin sultan Mahmut için yazdığı Şehname bu döneme aittir.
 - ✓ Harzemşahlar: Mukaddimet'ül Edeb Zemaşşeri tarafından yazılmıştır.
 - ✓ Büyük Selçuklular: Resmi dil Farsça iken halk Türkçe konuşmuştur. Ömer Hayyam'ın rubaileri, Enveri'nin Kasideleri önemli eserlerdir. Nizamülmülk'ün Siyasetname adlı eseri Selçuklular'ın anayasası niteliğindedir.
- Selçuklularda ilk medrese Tuğrul Bey döneminde Nişabur'da kurulmuştur. Yine büyük Selçuklularda Alparslan zamanında vezir Nizamülmülk tarafından Bağdat'ta Nizamiye Medresesi açılmıştır.
- Farabi: Al-Phorobius adıyla tanınmıştır. Aristo başta olmak üzere diğer Yunan filozoflarının düşüncelerini açıklamıştır. Türk-İslam dünyasında pozitif ilimleri başlatmıştır. "Birleşmiş Milletler" idealini ileri sürmüştür. Eserleri, El Medinet'ül Fazıla, El Mania'al Akıl, Füsüs-ül Hikem, İhsaül-Ulum, Kitab'ül Müsik'il Kebir.
- Gazali: Nizamiye medresesinde öğretmenlik yapmıştır. Dini felsefeden üstün görmüştür. Eserleri, İhya'ül Ulumiddin.
- Biruni: Gazneli Mahmut döneminde yaşamıştır. Serbest düşüncüyü savunmuştur. Enlem ve boylamları bularak dünyanın güneş etrafında 1 yılda döndüğünü bulmuştur. Eserleri, Asar'ül Bakiye, Kitab-ı Tarih, Kitabü's Saydele Fit'Tib.
- İbn-i Rüşd: İspanya(Endülüs)'da yetişmiştir. Avereos olarak bilinirdi. Avrupa'da rönesansın başlamışında etkili olmuştur. Mutezile akımını temsil eder. Akli inancın önünde tutmuştur. Gazaliyle bu yönden çatışmaktadır.
- Zemaşşeri: Harzemşahlar döneminde yaşamıştır. Eserleri, Keşşaf, Mukaddimet'ül Edeb
- Harezmi: Matematik, astronomi ve coğrafya bilginidir. Alkharismus denmiştir. Sıfır'ı kullanmıştır. Eserleri: Kitab'ül Cebr Ve'l Mukabele.
- Ömer Hayyam: Celali takvimini hazırlamıştır. Rubailer adlı eseri günümüze kadar ulaşmıştır.
- İbn-i Sina: Avicenna olarak tanınır. İslam filozoflarının reisidir. Eserleri: Eserleri, El-Kanun Fi't-Tib
- Uluğ Bey: Timur'un torunudur. Ali Kuşçu Uluğ Bey'in öğrencisidir. İlk rasathaneyi kurmuştur(Semerkant). Eserleri, Yıldızları Fihrist Cetvelleri, Hayat Cetveli, Zic.
- Ali Şir Nevai: Timur zamanında yaşamıştır. Çağatay Türkçesinin en büyük şairidir. Eserleri, Muhakemet'ül Lügateyn.
- Türk-İslam mimarisinin temelleri Karahanlılar zamanında atılmıştır.
- Türklerin İslam mimarisine kazandırdıkları en önemli unsurlar kubbe ve kemerlerdir.
- Selçuklu mimarisinde geometrik motifler, küfi ve nesih yazılar ile mermer süslemeler kullanılmıştır.
- Çadır şeklindeki kubbeler Selçuklu mimarisinin önemli özelliklerindendir.
- Hindistan'da kurulan 2. Türk devleti Babürler'dir.

- Babürler döneminde Şah Cihan tarafından yaptırılan Tac Mahal en önemli sanat eserlerindendir.
- Türk-İslam devletlerinde hat, tezhip, minyatür, çini, halı, kilim ve seccadeler önemli sanat eserleridir.
- Resim, heykel gibi sanat dalları İslam inancına göre yasaklanmıştır.
- İlk Beylikler:
 - Saltuklular: Pasinler, Bayburt, Kars, Erzurum ve Artvin çevresi. Anadolu'da kurulan ilk beylik. Erzurum Ulu Cami.
 - Mengücekler: Erzincan, Kemah ve Divriği çevresi. Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası.
 - Danişmentliler: Sivas, Tokat, Çankırı, Kayseri, Malatya ve çevresi. Yağıbasan Medresesi(Anadolu'da kurulan ilk medrese.)
 - Artuklular: Mardin, Batman, Diyarbakır ve Hasankeyf çevresi. Artuklu Sarayı, Malabadi Köprüsü.
 - Çaka Beyliği: İzmir ve çevresi.
 - Sökmenliler: Ahlat.
 - Dilmaçoğulları: Bitlis.
 - İnaloğulları: Diyarbakır.
 - Çubukoğulları: Harput(Elazığ).
- Anadolu Selçuklu Devleti Süleyman Şah tarafından İznik'te kurulmuştur. Süleyman Şah'ın mezarı Suriye sınırları içerisinde yer alan ve Türk toprağı sayılan Caber Kalesi'ndedir.
- 1. Kılıç Arslan zamanında devletin merkezi İznik'ten Konya'ya taşınmıştır.
- İlk Anadolu Selçuklu parası(sikke) 1. Mesut zamanında bastırılmıştır. Bu dönemde Anadolu Türkiye adıyla anılmıştır.
- Barut, matbaa, kağıt, pusula gibi malzemeler haclı seferleri ile Avrupa'ya taşınmıştır.
- Anadolu Selçuklu Devleti'nde 2. Kılıç Arslan zamanında Bizansla yapılan Miryakefalon Savaşı ile Anadolu'nun Türk yurdu olduğu kesinleşmiştir.
- 1. Gıyasettin Keyhüsrev Döneminde ticarete önem verilmiş ve Antalya ve Samsun alınmıştır. Denizcilik faaliyetleri başlamıştır. Venediklilerle ticaret antlaşması yapıldı.
- 1. İzzettin Keykavuz döneminde Sinop fethedilmiş, Trabzon Rum İmparatorluğu ve Çukurova'daki Ermeniler vergiye bağlanmıştır. Kıbrıs Krallığı ile ticaret antlaşması yapıldı.
- 1. Alaaddin Keykubat döneminde, devletin en parlak dönemi yaşanmıştır. Yassıçemen Savaşı'nda Harzemşahlar yenilgiye uğratılmıştır. Konya kültür merkezi yapılmıştır. Kırım'a sefer düzenlenmiş ve Suğdak Limanı alınmıştır(İlk denizasıırı seferdir. İpek Yolu'nun denetimi için önemlidir.). Alanya alınarak tersane açılmıştır. İlk sigorta uygulaması düzenlenmiştir. Ahi teşkilatı geliştirilmiştir.
- 2. Gıyasettin Keyhüsrev döneminde önemli olaylardan biri dini nitelikli olan Baba İshak(Babiler) ayaklanmasıdır. Bu ayaklanmada Türkmenlere uygulanan iskan politikasının bozulması ve yerli halkın yapısının bozulması etkilidir. Bu dönemde yapılan Köseadağ Savaşı'yla ülke parçalanma sürecine girmiştir.
- Anadolu'da kurulan diğer devletler; Eratna(Orta Anadolu'da Eratna Bey tarafından kurulmuştur.), Kadı Burhaneddin(Kadı Burhanettin tarafından Sivas'ta kurulmuştur.), Karakoyunlular(Bayram Hoca tarafından Doğu Anadolu'da kurulmuştur. Azerbaycan'ın Türkleşmesini sağlamıştır), Akkoyunlular(Diyarbakır çevresinde Kara Yülük Osman tarafından kurulmuştur. Uzun Hasan döneminde Osmanlılarla mücadele etmiştir. Otlukbeli Savaşında Fatih Sultan Mehmet'e yenilmişlerdir.)
- 2. Beylikler Dönemi;
 - ✓ Osmanoğulları: Söğüt ve Domaniç.
 - ✓ Karamanoğulları: Konya. Osmanlı Devleti'ni en çok uğraştıran beylik.
 - ✓ Karesioğulları: Balıkesir ve Çanakkale çevresi. Osmanlı'ya katılan ilk beylik. Denizcidir.
 - ✓ Candaroğulları(İsfendiyaroğulları): Kastamonu ve Sinop çevresi.
 - ✓ Taceddinoğulları: Bafra ve Ordu çevresi. Denizcidir.
 - ✓ Germiyanogulları: Kütahya, Denizli çevresi.
 - ✓ Saruhanoğulları: Manisa. Denizcidir.
 - ✓ Aydınoğulları: Aydın ve Birgi çevresi. Denizcidir.
 - ✓ Menteşeoğulları: Muğla, Milas çevresi. Denizcidir.
 - ✓ İnaçoğulları: Denizli.
 - ✓ Hamitoğulları: Isparta, Eğirdir ve Antalya.
 - ✓ Dulkadiroğulları: Elbistan. (Maraş)
 - ✓ Ramazanoğulları: Adana ve çevresi.
 - ✓ Eratnaoğulları: Sivas, Kayseri çevresi.
 - ✓ Eşrefoğulları: Beyşehir.
 - ✓ Sahip Ataoğulları: Afyon.
 - ✓ Pervaneoğulları: Samsun, Bafra.
- Anadolu Selçuklu Devletinde merkezi yönetim daha güçlüdür.
- Anadolu Selçuklularında hükümdar ünvanları; sultan, keykubat, sultan-ı galip, izzettin, imameddin, alaaddin, gıyaseddin.
- Hükümdar töre ve din kurallarına göre ülkeyi yönetirdi.
- Anadolu Selçuklularında ülkenin ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal işlerini Divan-ı Saltanat(Büyük Divan) denilen divanda görüşülürdü. Bu divana sultan başkanlık ederdi. Sultan olmadığı zamanlarda ise vezir başkanlık ederdi.
- Anadolu Selçuklularında Divan-ı Saltanat'a bağlı divanlar:
 - ✓ Niyabet-i Saltanat: Hükümdar başkentte değilken ülke işlerinin görüşüldüğü divan. Başkanı naib-i sultan
 - ✓ Divan-ı Tuğra: Yazışmalardan sorumludur. Başkanı tuğrai veya münşi.
 - ✓ Divan-ı Arz: Ordunun ihtiyaçlarını karşılardı. Başkanı ariz veya emir-i ariz.
 - ✓ Divan-ı İstifa: Maliyeden sorumludur. Başkanı müstevfi.
 - ✓ Divan-ı Pervane: Has ve iktaların düzenlenmesinden sorumludur. Başkanı pervaneci.
- Anadolu Selçuklularında Divan-ı Saltanat'tan başka meşveret meclisi de bulunmaktaydı. Bu mecliste hükümdar olacak kişilerin belirlenmesinden devletin iç ve dış politikalarına kadar birçok konu görüşülürdü. Bu özelliği ile Orta Asya'daki Kurultay'ın devamı niteliğindedir.
- Kadılar medrese eğitimi görmüş kişiler arasında hükümdar veya vezir tarafından atanırdı.

- Kadılar aynı zamanda bulundukları yerde merkezi idarenin de temsilcisiydi.
- Emir-i Dad divan üyelerini ve veziri yargılama yetkisine sahiptir.
- Anadolu Selçuklularında askeri davalara bakan mahkemenin başkanı kadiasker(kad-ı leşker)'dir.
- Anadolu Selçukluları deniz ticareti ve donanmasıyla kendisinden önceki Türk-İslam devletlerinden ayrılmıştır.
- Anadolu Selçuklularında ordu; hassa askerleri(Büyük Selçuklularla aynı), dirlik askerleri(Sipahi-Sipahiyan), bağlı devlet ve beylik askerleri, Türkmen birlikleri, ücretli askerler, gönüllüler, donanma.
- Emirü'l Umera: Ordu komutanı.
- Meliküs-sevahil: Sahiller meliki. Donanma komutanı da denirdi.
- Reis'ül Bahr: Donanma komutanı.
- Ahilik teşkilatının vergi toplama ve esnafar arasındaki davalara bakma yetkisi yoktur. Aynı zamanda gayrimüslimler de bu teşkilata üye olamıyorlardı.
- Anadolu Selçuklularında hazine hazine-i amire ve hazine-i hassa olarak ikiye ayrılırdı. Hazine-i hassa hükümdara aittir.
- Anadolu Selçuklularında toprak; has arazi, ikta arazisi, mülk arazi, vakıf arazisi.
- Devlet sigortacılığını Anadolu Selçuklu devleti başlatmıştır.
- Mısır'da kurulan son Türk-İslam devleti Memlüklerdir.
- Farabi ve İbn-i Rüşd yaşadığı dönemde Avrupa'yı da etkilemiştir.

DATA

- İlk Türk-İslam ilişkileri Hz. Ömer döneminde başlamıştır.
- İslamiyet Türkler arasında özellikle ticaret yoluyla yayılmıştır.
- Talas Savaşı'nda Çin'e karşı Abbasiler'e yardım eden Türk topluluğu Karluklardır.
- Talas Savaşı ile ilk kez Çin dışında Semerkant'ta kağıt üretilmeye başlanmıştır.
- Müslümanlığı kabul eden ilk Türk boyları; Karluk, Yağma, Çiğil; ilk Türk devletleri; Karahanlılar, İtil Bulgar Devleti.
- Mısır'da kurulan ilk Türk devleti Tolunoğulları'dır.
- Tolunoğulları ve Akşitlerin yöneticileri ve askeri güçleri Türk, fakat hakim oldukları toplumun farklı olması sebebiyle kısa sürede yıkılmışlardır.
- Eyyubiler'e karşı 3. Haçlı seferi düzenlenmiştir.
- Moğolları ilk yenen devlet Memlükler'dir. (Ayn-ı Calut Savaşı).
- Memlük hükümdarı Baybars Anadolu Selçuklu Devleti'ne Moğol saldırılarına karşı yardım etmiştir.
- Baybars halifeliğin Abbasi ailesinde devamını sağlamıştır.
- Doğu Karahanlıların başkenti Kaşgar, Doğu Karahanlıların başkenti Semerkant'tır.
- Karahanlılar Uygur alfabesini kullanmışlardır.
- Türkçe'yi resmi dil olarak kabul eden ilk devlet Karluklar'dır.
- Abbasi halifeliğinin koruyuculuğunu üstlenen ilk Türk devleti Gazneliler'dir.
- Gazneliler'in Selçuklular'a sınırları içinden toprak vermeleri yıkılmalarını hızlandırmıştır.
- Gazneliler çok uluslu bir devlettir. Ordusu da çok ulusludur. Bu yüzden kısa sürede yıkılmıştır. Edebiyat dili Farsça, bilim dili Arapça, saray dili is Türkçe'dir. Hindistan'da İslamiyet'i yaymışlardır.
- Oğuzlar'a Araplar Guz, Bizanslılar Uz, Ruslar Tork adını vermiştir.
- Oğuzların kurduğu devletler; Büyük Selçuklu Devleti, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Anadolu Selçuklu Devlet, Osmanlı Devleti, Türkiye Cumhuriyeti.
- Selçuklular Gaznelilere karşı Nesa ve Serahs Savaşlarını kazanarak Nişabur'da ilk defa bağımsızlıklarını ilan etmiştir.
- Dandanakan Savaşı ile Büyük Selçuklu Devleti resmen kurulmuş, Gazneliler devleti çöküş sürecine girmiştir. Abbasi halifesinin onayıyla sultan ilan edilen Tuğrul Bey Rey şehrini başkent ilan etmiştir.
- Pasinler Savaşı Bizans ile Türk-İslam devletleri arasında yapılan ilk savaştır. Büyük Selçuklular döneminde yapılmıştır. Anadolu'da kazanılan ilk büyük başarıdır. Bu savaşta aynı zamanda Gürcü ve Ermeni birlikleriyle de savaşılmıştır.
- Tuğrul Bey'in halifeyi korumak için Bağdat'a girerek Büveyoğullarını yıkmasıyla halifeliğin koruyuculuğu Büyük Selçuklulara geçmiştir. Halifenin siyasi yetkilerine son verilmiştir. Tuğrul Bey'e "Doğunun ve batının hükümdarı" unvanı verilmiştir.
- Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'a Ebu'l Feth(fetihler babası) lakabı verilmiştir.
- İlk Türk beylikleri Malazgirt Savaşı ile kurulmuştur.
- Melikşah döneminin en önemli iç olayı Hasan Sabbah'ın Batınilik faaliyetleridir.
- Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan devletler; Horasan ve Irak Selçukluları, Kirman Selçukluları, Suriye Selçukluları, Türkiye Selçukluları. Atabeyler tarafından kurulan devletler; Börüler, Zengiler, İldenizoğulları, Beytekinioğulları, Salgurlular.
- Selçuklular devlet yönetiminde Türk devlet geleneğini bozmadan İran ve Abbasi devlet yapısından yararlanmışlardır.
- Karahanlılar ülke yönetiminde ikili teşkilatı benimsemişlerdir.
- Kut anlayışı İslamiyet'ten sonra da devam etmiştir.
- Hükümdarlığın halife tarafından tasdik edilmesi kuralı Gazneliler ve Karahanlılarla başlamıştır. Fakat hakimiyet halifeyle paylaşılmamıştır.
- Hükümdarın görevleri; yasama, yürütme ve yargı ile ilgili görevleri yapma, orduya başkomutanlık yapma, divan başkanları, valiler, kadılar, ordu komutanları, yüksek dereceli devlet görevlileri, vezir ve hanedan üyelerinin atanmasını sağlamak, halkın refah ve mutluluğunu sağlamak, töreyi korumak, ülkede paranın ayarını korumak, halkın şikayetlerini dinlemek, ağır siyasi suçları yüksek mahkemede hükme bağlamak, vergi oranlarını belirlemek.
- Saraydaki görevliler; hâciler(Sarayın en önemli görevlileridir. Saraydaki görüşmeleri düzenlerler. Başkanlarına hacibülhüccap denirdi.), kapucubaşı(Sarayın güvenliğinden sorumluydular), silahtar(Silahlardan sorumludur.), alemdar(Sancak ve bayraklardan sorumludur.), ilbaşı(Atlardan sorumludur.), camedar(Hükümdarın elbisesinden sorumludur.), seherk(hükümdarın yol düzenini sağlar, yol açar.)
- Büyük Selçuklularda divana vezir başkanlık ederdi.
- Posta işlerine bakan divana Divan-ı Berid denmiştir.
- Devlet köy, kaza, vilayet ve eyalet birimlerinden oluşurdu.

- Reis: Eyaletlerde yönetici.
- Ulak: Posta işlerine bakan kişi.
- Karahanlılarda ordu komutanına subaşı denilmiştir. Orduda posta ve hastane teşkilatı bulunuyordu.
- Gazneliler savaşlarda filleri de kullanmışlardır.
- Kadılar ölüm, miras, boşanma, hayır işleri ve vakıf yönetimi gibi davalara bakarlardı. Kadıların verdikleri kararlara karşı Divan-ı Mezalim’de itiraz edilirdi.
- Adalet işleri tamamen bağımsız olduğu için siyasi otoriteden etkilenmemiştir.
- Selçuklularda büyük devlet memurlukları babadan oğula geçerdi.
- İlk Türk-İslam vakfını Karahanlılar kurmuştur. Karahanlı Ebu İshak İbrahim’e aittir.
- Altın paraya dinar, gümüş paraya dirhem denmiştir. Selçuklularda ilk para Tuğrul Bey tarafından bastırılmıştır.
- Şehir ve kasabaların mali işlerine imgalar bakardı.
- Karahanlıların kullandıkları Türkçeye Hakaniye Lehçesi denmiştir.
- Atşitler ve Tolunoğullarında saray ve orduda Türkçe kullanılmasına rağmen resmi dil Arapça’ydı. Memlûklerde resmi dil Türkçe’dir. Selçuklular’da resmi dil Farsça, bilim dili Arapça, günlük konuşma dili Türkçe’ydi. Gazneliler’de resmi dil Farsça’ydi.
- Sözlü edebiyat eserleri; sagu, mani, destan.
- Türk-İslam edebiyatının ilk sözlü eseri Satuk Buğra Han Destanı’dır.
- Yusuf Has Hacı’ye “Has Hacı” ünvanı Karahanlı sultanı Sultan Buğra Han vermiştir.
- Kanglı Lügat: Muhammed Bin Kays tarafından yazılmıştır. Harzemşahlar dönemi.
- İlk medrese Karanlılar döneminde Arslan Gazi Tabgaçhan tarafından Merv’de açılmıştır.
- İlk Selçuklu medresesi Tuğrul Bey tarafından Nişabur’da açılmıştır.
- İmam-ı Gazali Nizamiye medresesinde başmüderris olarak ders vermiştir. Diğer önemli müderrisler; Feriduddin Attar, Şirazi, Cüveyni.
- Ebu Hanife: Hanefi mezhebinin kurucusudur.
- Buhari: En ünlü hadis bilimcilerindendir. Eserleri; Cami-i Sahih, Kütüb-i Sitte.
- El Razi: Kimyagerdir. Sülfirik asidi bulmuştur.
- Utbi: Tarih-i Yemin adlı eseri ile Sultan Mahmut dönemini anlatmıştır.
- İbn-i Türk: Çalışkanlığından dolayı Ebu’l Fazl denmiştir.
- Sanat dalında mimari, hat, tezhip, çinçilik, taş işçiliği, seramik, minyatür, kuyumculuk gibi alanlarda gelişme gösterilmiştir.
- Selçuklular döneminde Bağdat’ta minyatür okulu açılmıştır.
- İlk Türk-İslam mimari eseri Tolunoğlu Camii’dir.
- İlk kubbeli cami Karahanlılar tarafından inşa edilmiştir. En eski kervansaray örnekleri de Karahanlılara aittir.
- Kümbet denilen türbeler ilk olarak Büyük Selçuklular tarafından inşa edilmiştir.
- En fazla gelişme gösteren güzel sanat dalı mimaridir.
- Karahanlılar dönemine ait mimari eserler; Şir Kebir Camii, Ayşe Bibi ve Balacı Hatun Türbeleri, Harekkan Kümbeti, Arap Ata Türbesi, Özkent Türbeleri, Ribatı Melik, Akçakale Kervansarayı, Kurtlu Tepe Kervansarayı, Dihistan Kervansarayı.
- Gazneliler dönemine ait mimari eserler; Zafer Kuleleri, Leşger-i Bazar Ulu Cami, Leşger-i Bazar Sarayı, Arus’ül Fele Cami.
- Selçuklular dönemine ait mimari eserler:
 - ✓ Camiler ve Mescitler: Mescid-i Cuma(Ulu Cami), Gülpayegan Mescidi Cuması, Zavere Mescidi Cuması, Kazvin Mescidi Cuması, Dolugan Mescidi Cuması(En eski minareye sahiptir.)
 - ✓ Medreseler: Nizamiye Medresesi, Hargird Medresesi, Küçük Medrese
 - ✓ Türbeler(Kümbetler): Kümbet-i Ali, Cihil Duhteran(Kırk Kızlar), Harekkan Kümbetleri, Demavent Kümbetleri, Kümbet-i Surh, Sultan Sencer Türbesi, Mümine Hatun Türbesi, Tuğrul Bey Türbesi, İmam Gazali Türbesi
 - ✓ Ribatlar(Kervansaraylar): Ribat-ı Zafarani, Ribat-ı Şerif, Ribat-ı Anuşirvan
- Selçuklularda hassa ordusu ilk olarak Tuğrul Bey zamanında kurulmuştur.
- Büyük Selçukluların ilk başkenti Nişabur’dur.
- İktâ sistemini ilk olarak Büyük Selçuklu veziri Nizam’ül Mülk kurmuştur.
- Anadolu’ya ilk Türk akınları İskitler, ikinci Türk akınları Avrupa Hunları, üçüncü akınları Sabirler(Sibirler), daha sonra Abbasi hakimiyetindeki Türkler yapmıştır. Fakat bu akınlar yerleşme amacı gütmemiştir.
- Anadolu’ya yerleşme amaçlı keşif akınları Çağrı Bey döneminde başlamıştır.
- Anadolu’yu ebedi Türk yurdu yapan Oğuz Türkleridir.
- Anadolu Selçuklularında ilk kurumlaşma ve bayındırlık hareketleri 1. Mesut zamanında başlamıştır.
- Menteşe, Aydın, Saruhan, Candaroğulları, Karesioğulları Beylikleri denizcilikle uğraşmışlardır.
- Dulkadiroğulları Osmanlı-Memlûk ilişkilerinin bozulmasına sebep olmuştur.
- Anadolu Selçuklularında şehzadeler melik ünvanıyla çeşitli bölgelere atabeylerin gözetiminde eğitmek üzere yönetici olarak atanırlardı.
- Anadolu Selçuklularına başkent önce İznik, sonra Konya olmuştur.
- Müşrif: Askeri ve hukuki işler dışında devletin bütün işlerinden sorumlu kişi.
- Anadolu Selçuklularında taşra teşkilatında memleket yönetim olarak illere(eyalet) ayrılmıştır. Eyaletlerde yönetim bakımında üçe ayrılırdı. Birincisi olan melikler, doğrudan sultana bağlıdır. İkincisi uç beylikleridir. Beyliklerde mirliva adı verilen kişiler siyasi otoriteyi sağlar, kadılar da yargı işlerine bakardı. Üçüncüsü de vilayetlerde bulunan subaşılarıdır. Subaşılar hem vali görevini hem de askeri görevi yürütürlerdi.
- Anadolu Selçuklularında din işlerine imamlar bakardı.
- Arazî-i Amire: Miri arazi. Devlet arazisi.
- Anadolu Selçuklularında köylerin başında Köy Kethüdarı(köy muhtarı) bulunurdu.
- Anadoludaki ahiliğin kurucusu Ahi Evren’dır.
- Dericilik de gelişmiştir.
- Anadolu Selçuklularında toprak bölümleri; has toprak, mülk toprakları, vakıf topraklar, iktâ toprakları.

- Vakıf toprakların mülkiyeti devlete aittir.
- Anadolu Selçuklularında ilk para(sikke) 1. Mesut, ilk gümüş para 2. Kılıç Arslan, ilk altın para 1. Alaaddin Keykubat döneminde bastırılmıştır.
- Anadolu'da kurulan tarikatlar; yesevilik, babailik, bektaşilik, ekberilik, mevlevilik, nakşibendilik, kadirlik, rufailik.
- En yaygın mezhep Hanefiliktir.
- Anadolu'da Türk Edebiyatı:
 - ✓ Halk Edebiyatı: Battalname, Danişmentname, Garipname(Aşık Paşa), Dede Kokut Hikayeleri, Bektaşî ve Nasreddin Hoca Fıkraları, Mantıku'tt(Gölşehri).
 - ✓ Tasavvuf Edebiyatı: Mevlana(Mesnevi, Divan-ı Kebir, Fihi Mafih, Mektubat), Yunus Emre(Divan, Risaletü'n Nushiye), Ahmet Fakih, Şeyyad Hamza
 - ✓ Divan Edebiyatı: Hoca Dehhani(İlk Türkçe divanı yazmıştır. Selçuklu Şehnamesi.), Germiyanlı Ahmedî(Divan İskendername ve Cemşid-ü Huşid), Hoca Mesut
- Anadolu'da ilk medreseyi Danişmentogulları Niksarda kurmuştur(Yağbasan). Anadolu Selçuklularında ise ilk medrese 2. Kılıç Arslan tarafından Akhisar'da kurulmuştur.
- Muhyiddin-i Arabi: Tasavvufi ilgilendirilmiştir. Şeyh-i Ekber ünvanıyla anılmıştır. Vahdet-i Vücut görüşünü savunmuştur.
- Sadreddin Konevi: Muhyiddin-i Arabî'nin öğrencisidir. Ekberilik tarikatını kurmuştur.
- Mevlana: Tasavvufçudur. Eserlerini Farsça yazdığı için fikirleri geniş tabakalara yayılmamıştır.
- Hacı Bektaş-ı Veli: Bektaşilik tarikatını kurmuştur. Bektaşilik yeniçerilerin resmi tarikatıdır. Eserleri Makalat.
- Yunus Emre: Tasavvufçudur. Eserlerini Türkçe yazmıştır.
- Anadolu Selçukluları ve beylikler dönemindeki ilim adamları; Ravendi, İbni Bibi, Kerimmuddin Aksarayî, Eflaki, Yazıcızade Ali, İdris Bitlisi, Seyfeddin Amidi, Kutbeddin Şirazi, Kadı Siraceddin, El-Cezeri, Molla Fenari(Karamanoğulları ve Osmanlı döneminde yaşamıştır), Ali Kuşçu.
- Diğer Türk-İslam devletlerinden farklı olarak Anadolu Selçuklularında resim sanatı da gelişmiştir.
- Emir-i Mimar: Devletin imar işlerini yürüten kişi.
- İmarethane: Öğrenciler, yolculara, fakirlere yemek verilen yer.
- Taş ve ağaç oymacılığı da gelişmiştir.
- Anadolu'da ilk hastane Anadolu Selçukluları tarafından kurulmuştur.(Gevher Nesibe Hatun Darüşşifası)
- Anadolu Selçuklularında resim ve heykelticilik de gelişmiştir.
- Anadolu Selçukluları saray kapısı ve duvarlarını, kale surlarını insan ve hayvan kabartmaları ile süslemişlerdir. Dini yapılarda çift başlı kartal ve at üstünde avlanan insan kabartmaları görülür.
- Çinilik iç ve dış süslemede kullanılmıştır. Kuş, balık, bitki desenleri kullanılmıştır.
- Medreselerde eğitim 5 yıl sürerdi.
- Anadolu Selçuklularında Mimari:
 - ✓ Camiler: Arslanhane Cami(Ankara), Ulu Cami(Diyarbakır, Divriği-Sivas, Malatya, Sivas), Kızıltepe Cami(Mardin), Alaeddin Cami(Konya, Niğde), Hunad Hatun Cami(Kayseri), Hacı Kılıç Cami(Kayseri), Gökmedrese Cami(Amasya), Sahip Ata Cami(Konya).
 - ✓ Mescitler: Taş, Karatay, Sırçalı(Konya), Alaca(Harput-Elazığ), Gündük Minare(Akşehir-Konya).
 - ✓ Külliye: Hunad Hatun(Kayseri), Hacı Kılıç(Kayseri), Sahip Ata(Konya), Divriği Külliyesi(Sivas).
 - ✓ Medreseler: Karatay(Konya), Sultaniye(Konya), İnce Minareli(Konya), Sırçalı(Konya), Sincanlı(Afyon), Yağbasan(Tokat), Çifte Minare(Erzurum), Gök(Sivas), Buruciye(Sivas), Şifaiye(Sivas), Cacabey(Kırşehir), Hunad Hatun(Kayseri), Sahibiye(Kayseri).
 - ✓ Kumbet ve Türbeler(Anıt mezarlar):2. Kılıç Arslan(Konya), Sitte Melik(Divriği), Emir Saltuk(En eski anıt mezar. Erzurum), Melik Danişment Gazi(Kayseri), Mama Hatun(Erzincan), Ulu(Ahlat), Döner(Kayseri).
 - ✓ Tekke ve Zaviyeler: Sırçalı Sultan Miskinler Türbesi(Konya), Sümbül Baba ve Hilafet Gazi Zaviyeler(Tokat).
 - ✓ Kervansaraylar: Kervansarayların yapımındaki amaç ticareti geliştirmek, yolların güvenliğini sağlamak ve yolculuğu kolaylaştırmaktır. Alay, Evdir, Alara, Şarapsa, Sultan, Karatay, İshaklı, Hekim, Kırkgöz, Öresun, Çiftlik, Ezine Pazar.
 - ✓ Saraylar: Kubadabat(Beyşehir-Konya), Kubadiye(Kayseri), Alaiye(Anaya).
 - ✓ Köşkler: Alaeddin(Konya), Haydar Bey(Kayseri).
 - ✓ Köprü, liman ve tersaneler: Belkız Köprüsü(Antalya), Malabadi Köprüsü(Artuk)(Silvan-Diyarbakır), Kötür Köprüsü(Tercan-Erzincan), Alanya Tersanesi(Alanya), Haburman Köprüsü(Çermik-Diyarbakır).
 - ✓ Darüşşifalar: Gevher Nesibe Darüşşifası(Kayseri), Daru's-şifa(Sivas), Giyasiye Darüşşifası(Kayseri), Torumtay Bimarhanesi(Akıl Hastanesi)(Amasya), Turan Melek Hastanesi(Divriği-Sivas).
 - ✓ Hamamlar: Konya Sultan Hamamı.
- Diyarbakır kale surları Bizanslılar döneminde yapılmıştır.
- Altın Orda Devleti Moskova ve Kiev'i ele geçirmiştir.
- Safeviler Osmanlılar'dan sonra en kuvvetli devlettir. Şah İsmail tarafından kurulmuştur. Avşarlar tarafından yıkılmıştır. İran'ı idare eden son Türk hanedanı Kaçarlar'dır.
- Moğollar Uygur alfabesini kullanmışlardır. En ünlü eserleri "Moğolların Gizli Tarihi" dir.
- Menşur: Yüksek rütbeli devlet görevlilerinin atamalarını içeren padişah fermanı.(vezirlik, beylerbeyliği)
- Anadolu Selçuklu Devletinde ilk tersane 1.İzzettin Keykavus döneminde Sinop'ta açılmıştır.
- Anadolu Selçuklu Devletinde ilk donanma Alaaddin Keykubat döneminde oluşturulmuştur.
- Anadolu Türk birliğini ilk olarak 1. Mesut kurmuştur.
- İlk Türkçe divanı Hoca Dehhani yazmıştır.

THEMIS

- Kaşgar, Balasagun, Semerkant Karahanlıların başkentleridir.
- Karahanlılara ait mimari yapılar:
 - ✓ Camiler: Başane, Buhara-Kalan, Buhara-Muhak Atari, Buhara-Namazgah, Buhara-Talhatan, Baba, Dehistan, Dikkaruni, Nisa.
 - ✓ Kervansaraylar: Akçakale, Başane, Day Hatun, Dehistan, El Asker, Hürmüzferra, Kışman Tepe, Ode Mergen, Ribatı Melik.

- ✓ Anıt Mezarlar: Arap Ata, Ayşe Bibi, Balacı Hatun, Celaeddin Hüseyin, Nasrbin İbrahim, Satuk Buğra Han, Şir Kebir, Şeyh Fazıl, Muhammed Nasr.
- Dandanakan Savaşı'nda bir Türk devleti yıkılırken diğeri kurulmuştur.
- Gazneliler Afganistan'da kurulmuştur. Hindistan'da İslamiyet'i yayan ilk devlettir. Hindistan'daki kast sistemini zayıflatmıştır.
- Büyük Selçukluların başkentleri, Nişabur, Rey, Merv ve İsfahan'dır.
- Selçuklularda Osmanlılardan farklı olarak halifenin sadece siyasi yetkileri alınmıştır. Dini yetkileri alınmamıştır. Fakat Osmanlılarda halifeliğin siyasi ve dini yetkileri hükümdarda toplanmıştır.
- Melikşah döneminde altın para bastırılmıştır.
- İslam topraklarında ilk Haçlı Seferi Selçuklu hükümdarı Berkıyatürk zamanında görülmüştür.
- Malazgirt savaşında ilk kez Ortodoks Bizans, Katolik Avrupadan yardım istemiştir.
- Büyük Selçuklular Karahitaylarla yapılan Katvan Savaşı'ndan sonra yıkılma sürecine girmiştir.
- Nizam-ül Mülk'ün yazdığı Siyasetname Farsça yazılmıştır.
- Nizamiye Medresesi dünyanın ilk üniversitesidir.
- Emir(melik): İllerin başındaki şehzadeler.
- Müşrifi Memalik: Devletin maliye ve yönetimle ilgili işlerini kontrol eden kişi.
- Şihneler hükümdar soyundan olmayan eyalet ve vilayetlerdeki askeri valilerdir.
- Emir-i Candar: Saray muhafız komutanı.
- Emir-i Ahur: Hükümdar hayvanlarından sorumludur.
- Emri-i Şıkar: Hükümdarın av işlerinden sorumludur.
- Emir-i Şimşir: Divanın güvenliğinden sorumlu kişi.
- Emir-i Alemdar: Devlete ait bayrakları koruyan alemdarların lideri.
- Şarapdar-ı Has: İçeceklerden sorumlu kişi.
- Gerçek anlamda ilk divan örgütü Melikşah zamanında kurulmuştur.
- Selçuklularda toprak yönetimine ikta(dirlik) denmiştir.
- İktâ sitemi ilk kez İranlılarda görülmüştür. İslam devletlerinde ise ilk olarak Hz. Ömer döneminde görülmüştür. Türk-İslam devletlerinde de Nizam-ül Mülk oluşturmuştur.
- Türk-İslam devletlerinde kabartma süsleme, çinçilik, hat, minyatür, cilt, taş işçiliği, dokumacılık, ahşap, maden işleme, kuyumculuk gelişmiştir.
- Büyük Selçuklularda Hassa ordusu maaş almazdı. Sadece gulam ordusu alırdı. Hassa ordusu maaş yerine ikta toprakları alırdı.
- Kadıların atamalarını Kadı-ül Kudat'lar yapardı.
- Tolunoğulları ve Akşitlerde resmi dil Arapça, saray ve ordu dili ise Türkçe'dir. Selçuklularda resmi dil Farsça halk ve ordu dili Türkçe'dir. Memlükler ve Karahanlılarda resmi dil Türkçe'dir. Gazneliler'de resmi dil Farsça'ydı.
- Dış ülkeye gezi düzenleyen ilk Selçuklu sultanı 2. Kılıç Arslan'dır.
- Savaş meydanında ölen ilk Selçuklu sultanı 1. Gıyaseddin Keyhüsrev'dir.
- Anadolu Selçuklu Devleti'nde meliklerin savaş açma, para basma ve siyasal görüş yapma yetkileri kısıtlanmıştır. Bu durum Anadolu Selçuklularının merkezi yapıyı güçlendirmek istediğine kanıttır.
- Tüm seferleri ticari amaç taşıyan tek Selçuklu sultanı 1. İzzeddin Keykavus'tur.
- Ahî'lik teşkilatı 3. Ahmet dönemine kadar sürmüş daha sonra yerini gedik(Gedik sahiplerince yapılan işler başkası tarafından yapılamaz.) adı verilen tekelleşmeye bırakmıştır.
- Lonca örgütü, öğüt verme, nasihatte bulunma, cereme parası ödetme, üç günü geçmeyen dükkan kapama cezası verme, dayak cezası verme, sosyal ve ekonomik olarak dışlama, esnaf örgütünden çıkarma ve vergi toplama gibi yetkilere sahipti.
- Ahî örgütü dinsel nitelik taşıırken, loncalar dinsel nitelik taşımazlardı.
- Anadolu Selçuklu parasını Osmanlı parasından ayıran özellik paraların üzerinde sultanların ve aslan resimlerinin bulunmasıdır.
- Anadolu Selçuklu Büyük Selçukludan farklı olarak orduda paralı askerlere geniş yer vermişlerdir.
- Anadolu Selçuklularında Hassa birlikleri her an savaşa hazır melik, vali, vezir ve diğer yüksek rütbeli görevlilerin altındaki askerlerdi. Senede 4 defa maaş alırlardı. Bu maaşlara bistegani denirdi.
- Türk-İslam devletlerinde resim ve heykelin yasaklanması oymacılık, nakkaşlık ve kakmacılık gibi sanat dallarının gelişmesini sağlamıştır.
- Anadolu Selçuklularında süsleme sanatında geometrik şekiller, hayvan ve bitki figürleri kullanılmıştır. İnsan figürü süslemede kullanılmamıştır. Türk mimarisine kümbet ve külliye kazandıran devlet Anadolu Selçuklularıdır.
- Ahşap Anadolu Selçuklularında iç ve dış süslemede kullanılmıştır.
- 2. Haçlı seferleri 1. Mesut zamanında yapılmıştır.(1. si 1 . Kılıç Arslan dönemindeydi.)
- Karesioğulları Beyliği Osmanlı donanmasının çekirdeğini oluşturmuştur.
- Osmanlı Devletinin mücadelesiz kazandığı ilk beylik Germiyanogullarıdır.
- Haçlı Seferleri ile mücadele eden Türk-İslam dünyasında bilim ve düşünce hayatında durgunluk yaşanmıştır.(11-13. YY.)
- Mısırda kurulan Türk devletleri(sırasıyla); Tolunoğulları, Akşitler, Eyyubiler, Memlükler.
- Timur'un işgalinde Osmanlı'dan yardım isteyen Karakoyunlu hükümdarı 1402 Ankara Savaşı'nın çıkmasına sebep olmuş ve bu savaşta Osmanlı Devleti yenilmiştir.(Yıldırım Beyazıt)
- Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan, Türk tarihinde Kuran-ı Kerim'i Türkçeleştirmek isteyen ilk yöneticidir.
- Hükümdarlığın halife tarafından onaylanması geleneği Gazneliler ve Selçuklular tarafından uygulanmıştır.
- Memlükler veraset sistemini uygulamamışlardır.

YARGI

- Emeviler dönemindeki Türk-Arap savaşlarının temel nedeni Emevilerin devlet politikası olan mevali anlayışıdır(Arap olmayan Müslümanların ikinci sınıf vatandaş olarak görülmesi). Abbasiler bu anlayışa son vermiş ve ümmetçiliği benimsemişlerdir.
- Türk-İslam devletlerinde eski Türk devletlerine benzer olarak federal yapı(Gazneliler dışında) geçerlidir.
- Hükümdarın yetkilerini şer'i hukuk ve gelenekler kısıtlamıştır.
- Yuğruş: Vezir.
- Gaznelilerde bütün yetkiler merkezde toplanmıştır. En merkeziyetçi Türk-İslam devleti Gaznelilerdir.
- Büyük Selçuklularda sultan ailesine rakip çıkmasını önlemek için vezirler genelde Türk olmayan ailelerden seçilirdi.
- Menşur: Tahta geçen hükümdarın halife tarafından onaylanması.
- Divan da görüşülen karar sultanın onayı ile yürürlüğe konurdu. Divanı genellikle İranlılar yönetirdi. Sebebi Selçukluların İran'da hazır bir memur sınıfı bulmuş olmalarıdır. Büyük Selçuklularda Türk kökenli idareciler daha çok ordu ve eyaletleri yönetmişlerdir.
- Divan-ı Berid: Posta işleriyle uğraşan daire.
- Din işlerine hatipler de bakardı.
- Atabeyler genelde sarayda yetişen kişilerden seçilirdi.
- Devlet memurluğunun babadan oğula geçmesi bürokraside egemen bir sınıfın oluşmasını sağlamıştır.(Büyük Selçuklularda Nizam-ül Mülk ailesi, Osmanlılarda Çandarlı ailesi).
- İğdişbaşı: Günümüzdeki belediye başkanı görevini yürüten kişi.
- Muhtesip pazarları, tartı, fiyat ve kaliteyi denetler.
- Gazneli ordusunun tamamı ücretliydi.
- Gulaman(Kölemen) sistemi ile, vali(şihne), vezir, atabey, saray muhafızı, ordu komutanı(subaşı) yetiştirilirdi.
- Sahip-i Arz: İktâ sahibi.
- İktâ sahiplerini kadılar denetlerdi.
- İktâ sahibi iktasını satamaz, devredemez, hibe edemez, vakfa vermez ve miras olarak bırakamazdı. Ancak himzetin sürmesi koşuluyla babadan oğula geçebilirdi.
- Vakıf kültürel, dini, hukuki, toplumsal kurumdur.
- Vakıf kurumları; cami, medrese, darüşşifa, imaret(aşevi), hamam, kervansaray, tabhane, bedesten, sebil, bimarhane.
- İktâ sahibinin köylü üzerinde yargılama hakkı yoktur.
- Kişiler ev, bağ, bahçe gibi taşınmazların sahibi olmuşlardır.
- Şeri hukuk özel ilişkilerde uygulanırken(evlenme, boşanma, miras, borç, vakıf gibi), örfi hukuk devlet ve toplum idaresi alanlarında uygulanmıştır.
- Gayrimüslimler kendi kurallarına göre yaşarken devlet ile ilişkilerinde örfi hukuka tabi olmuşlardır.
- Büyük Selçuklularda meliklerin kendi adlarına para bastırabilmeleri siyasi bütünlüğü olumsuz etkilemiştir.
- Karahanlılarda resmi dil, eğitim dili, edebiyat dili, saray-ordu dili Türkçedir.
- Gaznelilerde resmi dil Farsça, eğitim dili Arapça, edebiyat dili Farsça, saray-ordu dili Türkçedir.
- Büyük Selçuklularda resmi dil Farsça, eğitim dili Arapça, edebiyat dili Farsça, saray-ordu dili Türkçedir.
- Tolunoğulları-Akışitlerde resmi dil Arapça, eğitim dili Arapça, edebiyat dili Arapça, saray-ordu dili Türkçedir.
- Anadolu Selçuklularında resmi dil ve bilim dili Arapça, edebiyat dili Farsça, saray-ordu dili Türkçedir.
- Farklı alanlarda farklı dillerin yaşanması kültürel çatışmalara yol açmış, tasavvuf, halk, divan edebiyatı çeşitlerinin oluşmasına yol açmıştır.
- Karahanlılarda Seciye ve Hamidiye, Gaznelilerde Beyhakiye önemli medreselerdir.
- Nizamiye Medresesi Alparslan döneminde açılmıştır.
- Altın Ordu devletinin parçalanması Rusların güneye inmesine ve güçlenmesine sebep olmuştur.
- Meragada rasathane ve Erzurum'daki Yakutiye Medresesi İlhanlılar(Moğollar) dönemine aittir.
- Timur Devleti'nde yönetim birimi eyaletlerdi. Eyaletlerin başında mirza adlı yöneticiler bulunurdu.
- Timurlara ait mimari eserler; Gök Saray, Ak Saray, Timur ve Yesevi türbeleri.
- Timur devletinin yıkılmasından sonra Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safeviler kurulmuştur.
- Dede Korkut hikayelerini yazılı hale getiren ve Kuran-ı Kerim'i Türkçeye çeviren Akkoyunlulardır.
- Safevilerin kurucusu Şah İsmail döneminde Osmanlı Devletinde Şahkulu isyanı çıkmıştır. Yavuz Sultan Selim Çaldıran seferi ile Safevileri yenmiştir.
- Safevilerde edebiyat; Şuara Tezkereleri.
- Safevilerde mimari; İsfahan'da Şah Camisi.
- Safevi devletinin yıkılmasıyla İran'daki Türk hanedanı son buldu. Bu sebeple Orta Asya ile Türkiye arasındaki bağ koptu. Bu durum Anadolu'ya yönelik Türk göçünün durmasına ve Doğu Anadolu'da Türk nüfusunun azalmasına yol açtı.
- Mevali: Bir tür kölecilik anlayışı(Emevilerde).
- Gılman(Kölemen): Köle asker, yönetici.
- Batını: Yöntem olarak suikastı kullanan tarikat.
- Gaza: Din uğruna savaş.
- Zimmi: Kitap sahibi gayri müslim.
- Diyar-ı Rum: Anadolu.
- İmga: Vergi toplayan.
- Çaşniğir: Mutfak işlerinden sorumlu.
- Candar: Sultanın güvenliğinden sorumlu.
- İcma: İleri gelen alimlerin hukuki sorunda görüş birliği içinde olması.
- Büyük Selçukluların parçalanmasında oğuzlarında etkisi olmuştur.
- Anadolu'nun fethedilebileceği Büyük Selçuklular zamanında yapılan Pasinler Savaşı'ndan sonra anlaşılmıştır.

- İlk beylikler Malazgirt Savaşı'ndan sonra kurulmuştur. Bu beylikler içişlerinde serbest, dış işlerinde Büyük Selçukluya bağlıydılar.
- İlk beyliklerin en güçlüsü Danişmentlilerdir.
- Anadolu'da Türklere ait ilk köprü Artuklular tarafından yapılmıştır.(Malabadi Köprüsü).
- 1. İzzettin Keykavus tüccarlar için sigortacılık sistemini başlatmıştır.
- İlk defa deniz aşırı sefer Alaaddin Keykubat döneminde yapılmıştır.
- 2. Beylikler, Köseadağ savaşıdan sonra Anadolu Selçuklu Devletindeki uç beyleri tarafından kurulmuştur.
- Haçlılara karşı en etkili mücadeleyi; Anadolu Selçuklu Devleti, Danişmentli Beyliği, Irak'ta bulunan Zengi Atabeyliği(Musul atabeyliği), Mısır'da kurulmuş olan Eyyubi Devleti vermiştir.
- Haçlı seferleri, 11-13. YY da kilisenin teşvikiyle Hristiyanların İslam dünyasına yaptığı 8 sefere verilen isimdir.
- Anadolu Selçuklunun devlet yönetiminde Büyük Selçukludan tek farkı sultanın başkentte bulunmadığı zamanlarda Niyabet-i Saltanat denilen bir makamın ona vekalet etmesidir. Ayrıca meliklerin yetkileri Anadolu Selçuklularda daha kısıtlıdır.
- Ahi teşkilatında düzeni sağlayan fütüvvetname adı verilen kurallar yer almıştır.
- Loncalar(sendikalar) rekabeti önlemişlerdir.
- Anadolu Selçuklularında dinen yasak olmasına rağmen yapılarda insan figürleri de kullanılmıştır.
- Külliye kapsamında; cami, medrese, hastane, imaret, hamam, bedesten gibi yapılar beraber bulunurdu.
- Anadolu Selçuklularında yapı ve süsleme malzemeleri; taş(En çok kullanılan yapı malzemesi), tuğla, çini(En çok kullanılan süsleme malzemesi), ahşap, alçı(En az kullanılan yapı malzemesi).
- Anadolu Selçuklularında süslemede kullanılan figürler: Daha çok yapının dış yüzeyinde kabartmalar kullanılmıştır. Bitki, hayvan, insan, geometrik şekiller, yazı(hat) kullanılmıştır.
- Pervaneci: İktaları dağıtan yüksek görevli.
- Portal: Yapıların gösterişli girişi, taç kapı.
- Rölyef: Kabartma.
- Tabhane: Misafirhane.
- Türk-İslam devletlerinde Farabi ve İbn-i Sina eserlerini pozitif bir anlayışla yazmışlardır.
- Malazgirt ve Pasinler savaşları Anadolu'nun fethiyle ilgilidir.
- Büyük Selçuklu kurumlarının oluşmasında Gaznelilerin ve Abbasilerin etkileri görülür.
- İktâ sistemiyle taşrada iç güvenliği sağlamak da amaçlanmıştır.
- Ahilik Anadolu Selçuklu(Türkiye Selçuklu)(13. YY) döneminde ortaya çıkmıştır.
- Selçuklularda medrese, külliye ve kervansaraylar çok amaçlı olarak da kullanılmıştır. Medreseler eğitim, şifahane, gözlemevi olarak kullanılmıştır. Kervansaraylar ticaret dışında konukevi, hapishane, sığınak olarak da kullanılmıştır.
- Türk-İslam devletlerinde menzil teşkilatı(Taşımacılığın hızlı yapılmasını sağlayan örgüt), derbentler(Kervan yolları üzerindeki karakollar) ve bedestenlerin ticari hayata olumlu katkıları olmuştur.
- Pervanecilik, Niyabet-i Saltanat ve Vezaret Divanı(Başkanı vezir olan ve devletin genel işlerinin görüşüldüğü divan.) Büyük Selçuklu Devletinde olmayıp Anadolu Selçuklularında görünür.
- Tarih-i Yemin(Utbi) ve Şehname(Firdevsi) Gazneliler'e aittir.
- Sekiz Yüknec, İki Kardeş Hikayesi, Karabalsagun Yazıtları Uygurlara aittir.
- Divan-ı İşraf; idari ve mali işlerin denetimini yapar.
- Uluğ Bey tarafından hazırlanan Celali takvimini Büyük Selçuklular ve Babürler kullanmıştır.
- Divriği Ulu Cami Mengüceklere aittir.
- Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu, Harzemşahlar iktâ sistemini kullanmıştır.
- Anadolu Selçuklu Devletinde devlet sigortacılığının kurulması, kervansarayların yapılması, Alanya, Antalya ve Suğdak'ın fethedilmesi doğrudan ticareti geliştirmeye yöneliktir. Ahilik teşkilatı ise esnaf örgütlenmesini amaçlar.
- Ahiliğin güçlü olduğu kentler; Konya, Ankara, Kayseri ve Sivas'tı.
- Ahilerin kendi aralarındaki düzenlerini sağlayan kurallara fütüvvetname denirdi.
- Malazgirt ve Köseadağ Savaşları Anadolu topraklarında, Talas Savaşı Orta Asya 'da yapılmıştır.
- Gazneliler imparatorluk özelliğine kavuşan ilk Müslüman Türk devletidir. Ayrıca ilk kez Merkez Ordu(Gulaman-ı Saray) teşkilatını da Gazneliler kurmuştur.
- Hindistan'da siyasi birliği ilk sağlayan devlet Babürler'dir. Babür Şah tarafından kurulmuştur. İngilizler tarafından yıkılmıştır. Osmanlı'yla çağdaştır.
- İçkicibaşı: Ziyafetlerdeki meşrubatları hazırlar.
- Memlûkler ve Babürlerin Osmanlılarla siyasi ve kültürel ilişkileri olmuştur.
- Anadolu'da ilk parayı bastıran Türk beyliği Danişmentlilerdir.
- Karahanlılar Orta Asya'da kurulmuştur.
- Anadolu Selçuklu dönemi minyatür sanatını en iyi temsil eden örnek aşk hikayesini konu alan Varka ve Gülşah el yazmasıdır. Emir Hüsrev de bu alanda tanınmıştır.
- Kervansaraylar ile ticareti geliştirme ve konaklama amaçlanmıştır.
- Türk-İslam Devletlerinde hastanelere Dar'üşşifa, Dar'ül Afiye, Dar'ül Sıhha ve Bimarhane gibi isimler verilmiştir.
- Dar'ül Eyâm: Babası olmayan yetimlere bakılan sosyal kurumlardır.
- Medreselerde sadece erkek çocuklar okutulurdu. Günümüz yükseköğretim kurumlarına benzerdi, parasızdı ve dini bilimlerin yanında pozitif ilimler de verilirdi.
- İlk Türk-İslam devletlerinde hakimiyetin kaynağı Tanrı'dır.
- Selçuklularda adalet anlayışının temeli gelenek, görenek ve dindir.
- Selçuklularda tımarlı sipahilerin savaş zamanında askere gitmeleri barış zamanında ise bulundukları bölgelerdeki toprakları işlemeleri sürekli askerlik yapmadıklarını ve çiftçilikle uğraştıklarını gösterir.

- Türk devletlerinde ilk kez Büyük Selçuklular zamanında pozitif bilimler medreselerde okutulmaya başlanmıştır. Bu nedenle Nizamiye Medreselerine dünyanın ilk üniversitesi denmiştir.
- Haçlı saldırıları sonucunda Orta Doğu'da Haçlılara ait kontluklar kurulmuş, Anadolu'daki ticari hayat belli bir süre kesintiye uğramış ve doğu-batı uygarlıkları arasında kültürel alışveriş yaşanmıştır.
- Anadolu Selçuklularında düzenli bir uç beyliğinin oluşturulmasındaki temel amaç ülke güvenliğidir.
- Büyük Selçuklularda gaza ve cihat anlayışının hayata geçirildiği Bizans ve Haçlılarla yapılan savaşlardan anlaşılabilir.
- Koca Hasan Medresesi Anadolu Selçuklu Devleti'ne özgüdür.
- İktisadi sistemi, vakıf arazilerinin gelirlerinin sosyal alandaki hizmetlere ayrılması ve medreselerin yaygınlaştırılması toplumsal bütünlüğün sağlanmasında etkili olmuştur.
- Peçenek ve Uz'lar Malazgirt Savaşı'nda Bizans ordularında yer alırken savaş sırasında saf değiştirerek Selçuklu ordularının savaşı kazanmasını sağlamışlardır.
- Anadolu Selçuklu'dan kalma en eski cami Konya Alaeddin Camii'dir.
- Osmanlı'ya en son katılan beylik Dulkadiroğullarıdır.
- Büyük Selçuklu kurumlarının oluşmasında Abbasi ve Gaznelilerin etkisi görülür. Harzemşahların etkisi olmamıştır.
- Atabeylikler idari ve askeri alanda etkili olmuştur.
- Anadolu Selçuklularda topraklar fetihle alındığı için çoğunluğu padişaha aittir. Bu nedenle mülk toprak sınırlıdır. Toprakların fazla olmaması sebebiyle de iktisadi toprakları da sınırlandırılmıştır.
- Anadolu'da Türk kültürünün gelişmesinde en etkili beylik Aydınoğullarıdır.
- Anadolu Türk dil ve edebiyatının gelişmesinde 13. Yy'de meydana gelen Moğol istilası, Selçuklu beyliklerinin çalışmaları rol oynamıştır.
- Bedestenler sosyal ihtiyacı karşılamak için kurulmuş yapılardır.
- Serhenk: Selçuklularda sultana ait kuvvetlerin önünde yer alarak yol açan görevli.
- Altın Orda Devleti döneminde Kutup adlı bir şair tarafından yazılan eser Hüsrev'ü Şirin'dir.
- İlk Türk-İslam devletlerinde resim sanatının çok fazla gelişmemesine bağlı olarak tezhip ve nakkaşlık gelişmiştir.
- Mardin Ulu Cami, Harput Ulu Cami, Malabadi Köprüsü Artuklular'a aittir.
- Bedestenler ticareti geliştirmek için yapılan yapılardır.
- Türk-İslam devletlerinde hat sanatı ve medreseler İslam kültüründen etkilenmenin sonucudur.
- Gazneliler ve Büyük Selçuklularda sultan dini bakımdan halifeye, halife de siyasi bakımdan sultana bağlıdır.
- Ali Kuşçu ve Uluğ Bey astronomi ile ilgilenmişlerdir.
- Büyük Selçukluların parçalanmasında; taht kavgaları, Moğol saldırıları, Batınlık faaliyetleri, Haçlı seferlerinin dolaylı etkisi, atabeylerin bağımsızlıklarını ilan etmeleri, Oğuz isyanları(Türkmenlerin küstürülmesi), halifelerin aleyhte faaliyetleri etkili olmuştur.
- Anadolu Selçuklu döneminde Moğol istilasından kaçan Türkmenler batı sınırına(uç) yerleştirildi. Bunda iskan politikası uygulanmıştır. Bu politikanın amaçları; ele geçirilen toprakların Türkleşmesini ve İslamlaşmasını sağlamak, güvenlik, Türkmenleri yerleşik hayata geçirerek üretim ve vergi gelirlerini arttırmak. Bu dönemdeki iskan Batı Anadolu, Osmanlı dönemindeki iskan ise daha çok Balkanlarda uygulanmıştır. Kayı Boyu bu dönemde Anadolu'ya gelmiş ve Söğüt, Domaniç bölgesine yerleştirilmiştir.
- Moğol istilasının olumlu yanı Anadolu'nun Türkleşmesini sağlamasıdır.
- Zincirli ve Mesudiye medreseleri Artuklular'a aittir.
- Keykubadiye Sarayı Anadolu Selçuklulara aittir. 1. Alaaddin Keykubat tarafından 1223'te yapılmıştır.
- Kılıç hakkı, fethedilen yerlerin fethedene bırakılması. Selçuklularda uygulandı.
- Örfi hukukun kaynağı gelenek, görenek, örf ve adetlerdir.